

Özgün Makale (Teorik Araştırma)

Unique Article (Theoretical Research)

Geliş Tarihi – Submitted: 27.11.2023

Kabul Tarihi – Accepted: 15.12.2023

Atıf Bilgisi / Reference Information

Duran, İ. (2023). Vergilemede adalet açısından dolaylı ve dolaysız vergilerin incelenmesi (2006-2022 dönemi). *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 23 (1), 113-135.

Doi: <https://doi.org/10.54961/uobild.1396961>

VERGİLEMEDE ADALET AÇISINDAN DOLAYLI VE DOLAYSIZ VERGİLERİN İNCELENMESİ (2006-2022 DÖNEMİ)

İsmihan DURAN¹

ÖZET

Vergi, kamu giderlerini karşılamak amacıyla devlet tarafından alınırken Anayasamızın 73. Maddesinde vergi yükünün dengeli ve adaletli dağılımı maliye politikasının sosyal amacı olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmanın amacı vergileme de adalet ilkesi açısından dolaylı ve dolaysız vergilerin incelenmesidir. Bu kapsamda dolaylı ve dolaysız vergiler 2006- 2022 dönemleri arası incelenmiştir. Vergi adaleti açısından dolaysız vergiler dolaylı vergilere kıyasla daha adil vergilerdir. İncelenen dönemde dolaysız vergilerin yaklaşık vergi gelirleri içindeki payı %35, dolaylı vergilerin ise yaklaşık %65 civarında payı olduğu görülmektedir. Türk Vergi Sistemi içinde vergi gelirleri içindeki en yüksek payı dahilde alınan mal ve hizmet vergileri sonrasında gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ve en az payı da mülkiyet üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır.

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı. Eposta: ismihanduran@gmail.com ORCID:0000-0002-7120-0849

Anahtar Kelimeler: Adalet, Vergilemede Adalet, Dolaylı Vergiler, Dolaysız Vergiler

EXAMINATION OF DIRECT AND INDIRECT TAXES IN TERMS OF JUSTICE IN TAXATION (2006-2022 PERIOD)

ABSTRACT

While the state collects taxes to meet public expenses, Article 73 of our Constitution emphasizes that tax payment is a fair and social purpose of historical fiscal policy. This product examines direct and indirect taxes in terms of the principle of justice in taxation. These potential indirect and direct taxes are between 2006 and 2022. Regarding tax justice, indirect taxes are more fair than direct taxes. In the examined period, it is seen that the share of direct taxes in tax revenues was approximately 35%, and the percentage of indirect taxes was about 65%. The Turkish tax system's highest share of tax revenues is taxed on income and profits, after domestic goods and services taxes, and the lowest percentage is on property. It consists of taxes collected.

Key Words: Tax, Taxation Justice, Direct Tax, İndirect Tax

GİRİŞ

Türk Vergi Sistemin de dolaylı vergiler; harcamalar üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergiler; Özel Tüketim Vergisi, Katma Değer Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Şans Oyunları Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Dijital Hizmet Vergisi, Konaklama Vergisi, Gümrük Vergisi, Damga Vergisi ve Harçlardan oluşmaktadır. Dolaysız vergiler ise gelir ve servet üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergiler; Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Değerli Konut Vergisi, Emlak Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisinden oluşmaktadır.

Vergilemede adalet çok önemli bir konudur. Anayasamızın 73. Maddesinde de vergilemede adalet üzerinde durulmuş herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi gerektiği ve vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacı olduğu üzerine vurgu yapılmıştır. Vergilemede adalette yatay adalet ve dikey adaletin sağlanması ile mümkündür.

Bu çalışmada 2006-2022 yılları arasındaki vergi gelirleri kullanılmıştır. Bu yıllarda dolaylı ve dolaysız vergilerin gelişimi incelenmiştir. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde adalet ve vergi adaleti kavramı açıklanmış ve vergi adaletini gerçekleştirmede kullanılan yöntemlerden bahsedilecektir. İkinci bölümde ise; vergilemede adalet ilkesi açısından Türk vergi sistemi içindeki vergiler incelenecektir. Üçüncü bölümde ise; Türkiye’de dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı ve vergi adaletine etkisi incelenecektir.

1. Vergi Adaleti

Bu bölümde adalet ve vergi adaletinden bahsedilecek olup vergi Adaletini Gerçekleştirmede Kullanılan Yaklaşımlar açıklanacaktır.

1.1.Adalet ve Vergi Adaleti Kavramları

Adalet kelimesi Türk Dil Kurumuna göre; *“hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme”* şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). Vergilemede adaletse; vergi yükünün bireyler arasında dengeli ve eşit bir şekilde dağıtılmasıdır. Anayasamızın 73. Maddesinde de vergi adaletinden bahsetmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 73).

“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.”

İktisat biliminde adalet kavramının anlamı hukuk ve siyaset bilimindeki anlamdan daha farklı şekilde kullanılmaktadır. Mesela siyaset ve hukuk biliminde kanunlar önünde adalet veya haklarda adalet öncelik iken, iktisat biliminde adalet; kaynakların dağılımında adalet (sosyal adalet / dağıtıcı adalet) demektir (Kirmanoğlu,2014, s.68).

1.2.Vergi Adaletini Gerçekleştirmede Kullanılan Yaklaşımlar

Vergilemede adalet açısından vergi yükünün mükellefler arasında adil dağılımı önemlidir. Günümüzde vergi yükünün adil bir şekilde dağılması için faydalanma ilkesi ve ödeme gücü ilkesi dikkate alınmaktadır. Faydalanma ilkesinde; mükellefin ödediği vergi ile devletin sunmuş olduğu hizmetlerden sağladığı fayda arasında bir denklik veya karşılık aranmasıdır, Ödeme gücü ilkesi ise; mükellefin ödeme gücüne göre vergi ödemesi görüşünü ileri sürmektedir (Susam, 2016, s.238).

1.2.1. Vergilendirmede Fayda İlkesi

Bu ilkeye göre; her birey kamu hizmetlerinden faydalanma ölçüsünde vergi ödeyecektir. Bireylerin vergi yükü kamusal mal ve hizmetlerden elde ettikleri fayda ile orantılı olarak paylaştırılmaktadır; fakat bu faydalanma ilkesinin uygulamaya geçirilmesi oldukça zordur. Bu ilkenin uygulanabilmesi için kamusal mal ve hizmetlerden elde edilen faydanın ölçülebilir olması ve bireylerinde gerçek tercihlerini açıklaması gerekir. Fakat bedavacılık nedeniyle tam kamusal mallarda bireylerin gerçek tercihlerini açıklamaları zordur. Tam kamusal mallarda fayda bölünemez bu sebeple kimse faydadan mahrum bırakılamaz. Faydalanma ilkesinin uygulanması günümüzde genellikle mahalli nitelikteki kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı için uygulanmaktadır (Susam, 2016, s.239). Faydalanma ilkesi piyasadaki mal ve hizmet mübadelesinin geçerli olduğunu gösteren kuralların kamu ekonomisine yansıtılmış halidir (Turhan, 1998, s.211).

1.2.2.Vergilendirmede Ödeme Gücü İlkesi

Ödeme gücü ilkesine göre kişiler kendilerini ve ailelerini geçindirecek miktarın üzerindeki gelir veya servetleri üzerinden vergi ödemelidir. Vergileme ödeme gücü ile orantılı olacak şekilde, ödeme gücü az olandan az, ödeme gücü çok olandan daha çok vergi, ödeme gücü olmayandan da vergi alınmamalıdır (Susam, 2016, s.240). Bireylerin ekonomik durumları dikkate alınarak vergilendirilmeleridir. Bu ilkeye uyulması durumunda vergi yükünün dengeli ve adaletli dağılımı sağlanmaktadır (Öncel, Kumrulu, Çağan, 2012, s.52).

Ödeme gücü ilkesinin amacı; gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. Bu yüzden vergilemede kamusal mal ve hizmetlerden sağlanan fayda değil, mükelleflerin vergi ödeme gücü dikkate alınmaktadır. Ödeme gücü ilkesi yatay adalet ve dikey adalet şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Yatay adalet; aynı vergi ödeme gücüne (gelir, harcama, servet) sahip bireylerin aynı miktarda vergi ödemesidir. Dikey adalette ise; aynı vergi ödeme gücüne sahip olamayan bireylerin farklı düzeyde vergi ödemesidir. Gelir, harcama ve servet durumu farklı olanlar farklı vergi ödeyeceklerdir (Batirel, 2007, s.86-87).

1.3. Vergi Adaletine Ulaşabilmek İçin Başvurulan Yöntemler

Vergi adaletini sağlamak için değişik yöntemler kullanılmaktadır. Bunlar; artan oranlı tarife, vergilemede matrah arttıkça matraha daha yüksek oranın uygulanmasıdır (Mutluer, Öner, Kesik, 2023, s.207). Artan oranlı vergiler gelir dağılımında adaletsizliği düzeltmeyi amaçlamaktadırlar. Gelir vergisi ve veraset ve intikal vergilerinde artan oranlı tarife uygulanmaktadır (Nadaroğlu, 2000. s.315-317). Diğer bir yöntem ise; en az geçim indirimi, bu yöntemde bireylerin gelirinin bir kısmı vergilendirilmez vergiye tabi tutulmaz (Mutluer, Öner, Kesik, 2023, s.207). Diğer bir yöntem ise ayırma ilkesidir. Bu ilkeye göre; çalışma sonucunda elde edilmiş emek gelirinin sermaye gelirinə kıyasla daha düşük oranda vergilendirmesidir (Saraçoğlu, 2001, s.61). Bunlar dışında vergi muafiyet ve istisnaları, negatif gelir vergisi ve vergi kaçakçılığını önleme gibi yöntemlerde kullanılmaktadır (Kalenderoğlu, 2012, s.110).

2. Vergilemede Adalet İlkesi Açısından Türk Vergi Sistemi İçindeki Vergilerin İncelenmesi

Bu bölümde vergilemede adalet ilkesi açısından Türk vergi sistemi içindeki vergiler incelenecektir.

2.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Gelişimi

Türk Vergi Sistemi incelendiğinde gelir üzerinden alınan vergilerin gelir ve kurumlar vergisi olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na göre gelirin tanımı;

“Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır” şeklinde gelirin tanımı yapılmıştır (193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Madde 1).

Gelir vergisi tarifesi ise 2023 yılı için şu şekildedir;

Tablo 1: Gelir Vergisi Tarifesi

Gelir Dilimleri	Vergi Oranları
70.000 TL'ye kadar	%15
150.000 TL'nin 70.000 TL'si için 10.500 TL	Fazlası %20
370.000 TL'nin 150.000 TL'si için 26.500 TL (ücret gelirlerinde 550.000 TL'nin 150.000 TL'si için 26.500 TL)	Fazlası %27
1.900.000 TL'nin 370.000 TL'si için 85.900 TL, (ücret gelirlerinde 1.900.000 TL'nin 550.000 TL'si için 134.500 TL)	Fazlası %35
1.900.000 TL'den fazlasının 1.900.000 TL'si için 621.400 TL, (ücret gelirlerinde 1.900.000 TL'den fazlasının 1.900.000 TL'si için 607.000 TL),	Fazlası %40

Kaynak: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221230M2.pdf> (Erişim Tarihi 25.09.2023).

2023 yılı için gelir vergisi tarifesine göre vergilendirilmesi gereken gelirler için ilk vergi dilimi %15, ikinci vergi dilimi %20, üçüncü vergi dilim %27 dördüncü vergi dilimi %35 ve tarifenin son dilimi %40 üzerinden hesaplanmaktadır.

5520 sayılı Kurumlar vergisi Kanununa göre; kurumlar vergisine kurumların kazançları tabidir. Kurum kazançları ise, gelir vergisinin konusuna giren gelirin unsurlarından oluşur (5520 sayılı Kurumlar vergisi Kanunu, Madde 1).

Aşağıdaki tabloda vergi gelirleri, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ve vergi gelirleri içindeki % 'lik oranları görülmektedir.

Tablo 2: Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler ve Vergi Gelirleri İçindeki Payı (Bin TL)

Yıllar	Vergi Gelirleri	Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Gelir Vergisinin Genel Bütçe Vergi Tahsilatındaki Yüzde (%) Payı	Kurumlar Vergisinin Genel Bütçe Vergi Tahsilatındaki Yüzde (%) Payı
2006	151.271.701	44.174.998	29,20	20,97	8,23
2007	171.098.466	53.780.017	31,43	22,25	9,19
2008	189.980.827	63.088.534	33,21	23,39	9,82
2009	196.313.308	66.720.165	33,99	23,44	10,55
2010	235.714.637	72.240.135	30,65	20,95	9,70
2011	284.490.017	89.118.725	31,33	21,05	10,28
2012	317.218.619	101.783.465	32,09	21,96	10,12
2013	367.517.727	110.160.589	29,97	21,42	8,55
2014	401.683.956	126.226.823	31,42	22,67	8,75
2015	465.229.389	142.404.955	30,61	22,65	7,96
2016	529.607.901	170.584.572	32,21	23,35	8,86
2017	626.082.415	201.831.147	32,24	22,99	9,24
2018	738.180.401	259.552.229	35,16	23,76	11,40
2019	820.148.186	295.378.113	36,02	25,34	10,67
2020	983.258.493	316.857.829	32,23	20,75	11,48
2021	1.395.725.545	475.757.022	34,09	20,46	13,62
2022	2.709.130.767	891.268.457	32,90	13,56	19,34

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/istatistikler> (Erişim Tarihi 11.11.2023)

Tabloya göre; 2006 yılında vergi gelirleri 151.271.701 bin TL, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler 44.174.998 bin TL, Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının %29,20 sini oluşturmaktadır. Bu yüzdeler diliminde gelir vergisi %20,97, kurumlar vergisi ise %8,23 ünü oluşturmaktadır. Gelir vergisinin 2010 yılında genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %20,95, genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı kurumlar vergisinin payı %9,70, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %30,65'tir. 2015 yılında ise gelir vergisinin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %22,65, kurumlar vergisinin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %7,96, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %30,61'dir. 2022 yılında ise gelir vergisinin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %13,56, kurumlar vergisinin genel bütçe vergi

gelirleri içindeki payı %19,34, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı %32,90'dır.

Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı en yüksek %36,02 ile 2019 yılındadır, en düşük pay ise; %29,20 ile 2006 yılıdır.

Gelir vergisinin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı en yüksek %25,34 ile 2019 yılındadır, en düşük pay ise; %13,56 ile 2022 yılıdır.

Genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı kurumlar vergisinin en yüksek %19,34 ile 2022 yılı, en düşük pay ise; %7,96 ile 2015 yılıdır.

2.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergilerin Gelişimi

Türk Vergi Sistemi incelendiğinde harcamalar üzerinden alınan vergiler; ÖTV, KDV, Banka ve Sigorta Muameleleri, Özel Tüketim Vergisi, Şans Oyunları, Özel İletişim, vb... vergiler olduğu görülmektedir.

Mal Teslimleri ile hizmet ifalarına uygulanacak KDV Oranları 2023 yılı için şu şekildedir;

Tablo 3: Katma Değer Vergisi Tarifesi

	Güncel Vergi Oranları	Önceki Dönem Vergi Oranları
Vergiye Tabi işlemler için (Ekli listedekiler hariç)	%20	%18
Ekli (I) sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için	%1	%1
Ekli (II) sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için	%10	%8

Kaynak: 7346 Karar Sayısı Cumhurbaşkanlığı Kararı, Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/07/20230707-11.pdf> (Erişim 7.11.2023),

2007/13033 Karar Sayısı Bakanlar Kurulu Kararı, Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071230-4.htm> (Erişim 7.11.2023).

7 Temmuz 2023 tarihinde Cumhurbaşkanlığı kararına göre; Katma Değer Vergisi oranları değiştirilmiştir. Yeni karar göre vergiye tabi işlemler %18 iken %20 ye çıkarılmıştır. Ekli (II) sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler ise %8 den %10 a çıkarılmıştır.

Aşağıda ki tabloda Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (Bin TL) ve Yüzdelik Payı (%) gösterilmektedir.

Tablo 4: Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (Bin TL) ve Yüzdelik Payı (%)

Yıllar	Vergi Gelirleri	Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Dahilde Alınan KDV Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Özel Tüketim Vergisi Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının (%) Dağılımı	Şans Oyunları Vergisi Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının (%) Dağılımı	Özel İletişim Vergisi Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının (%) Dağılımı	Uluslararası Tic. Ve Muam. Al. Vergiler Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının (%) Dağılımı	İthalde Alınan Katma Değer Vergisi Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Damga Vergisi Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Harçlar Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı
2006	151.271.701	68.986.181	45,60	16,72	24,53	1,74	0,24	2,38	18,23	16,81	2,09	2,67
2007	171.098.466	76.040.734	44,44	16,93	23,00	1,86	0,19	2,47	16,95	15,49	2,15	2,84
2008	189.980.827	80.710.059	42,48	15,84	22,09	1,96	0,20	2,40	17,27	15,78	2,10	2,73
2009	196.313.308	86.456.398	44,04	17,34	22,26	2,06	0,20	2,18	14,61	13,31	2,14	2,48
2010	235.714.637	105.616.475	44,81	16,73	24,62	1,52	0,18	1,75	16,78	15,36	2,18	3,04
2011	284.490.017	120.382.189	42,32	16,47	22,59	1,51	0,19	1,55	18,81	17,11	2,30	3,00
2012	317.218.619	135.528.923	42,72	16,76	22,63	1,73	0,19	1,41	17,45	15,76	2,35	3,13
2013	367.517.727	158.342.807	43,08	16,64	23,34	1,68	0,19	1,24	18,59	17,07	2,59	3,58
2014	401.683.956	170.703.126	42,50	16,46	22,82	1,87	0,19	1,16	17,72	16,04	2,61	3,69
2015	465.229.389	200.603.346	43,12	17,02	22,92	1,97	0,18	1,02	17,90	16,05	2,62	3,72
2016	529.607.901	230.154.211	43,46	17,36	22,89	2,09	0,17	0,94	16,31	14,51	2,58	3,43
2017	626.082.415	264.100.247	42,18	17,02	22,26	2,12	0,16	0,62	18,07	15,99	2,53	3,13
2018	738.180.401	286.291.560	38,78	17,39	18,31	2,46	0,16	0,47	18,80	16,57	2,35	3,00
2019	820.148.186	321.502.302	39,20	17,66	18,07	2,77	0,20	0,50	17,51	15,28	2,34	3,01
2020	983.258.493	410.029.788	41,70	16,76	21,27	2,76	0,35	0,46	18,95	16,19	2,17	3,19
2021	1.395.725.545	527.439.540	37,79	19,47	14,83	2,37	0,44	0,48	21,37	18,77	2,06	3,08
2022	2.709.130.767	1.003.339.415	37,04	18,36	15,57	2,17	0,38	0,35	24,32	21,37	1,59	2,89

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler> (Erişim Tarihi 11.11.2023)

Tabloya göre; 2006 yılında vergi gelirleri 151.271.701 bin TL, Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri 68.986.181 bin TL, Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının %45,60'ını oluşturmaktadır. Bu oranın %16,72 sini Dahilde Alınan KDV, %24,53 Özel Tüketim Vergisi, %1,74 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, %0,24 Şans Oyunları Vergisi, %2,38 Özel İletişim Vergisi, %18,23 Uluslararası Tic. Ve Muam. Al. Vergileri, %16,81 İthalde Alınan Katma Değer Vergisi, %2,09 Damga vergisi, %2,67'lik pay ile Harçlar oluşturmaktadır. 2010 yılında ise Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının %44,81 ini oluşturmaktadır. Bu oranı en yüksek %24,62'lik pay ile özel tüketim vergisi, en düşük payı ise %0,18 ile şans oyunları vergisi oluşturmaktadır. 2015 yılına gelindiğinde ise; Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının %43,12 ini oluşturmaktadır. Bu oranı en yüksek %22,92'lik pay ile özel tüketim vergisi, en düşük payı ise %0,18 ile şans oyunları vergisi oluşturmaktadır. 2020 yılına gelindiğinde ise; Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının %41,70 ini oluşturmaktadır.

Bu oranı en yüksek %21,27'lik pay ile özel tüketim vergisi, en düşük payı ise %0,35 ile şans oyunları vergisi oluşturmaktadır. 2022 yılına gelindiğinde ise; Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının %37,04 ini oluşturmaktadır. Bu oranı en yüksek % 24,32'lik pay ile Uluslararası Tic. Ve Muamale Al.vergisi, en düşük payı ise %0,35 özel iletişim vergisi oluşturmaktadır. Genel olarak dahilde alınan mal ve hizmet vergilerinin içindeki en yüksek payı 2021 yılına kadar özel tüketim vergisi oluşturmaktadır.2021 ve 2022 yılında en yüksek payı Uluslararası Tic. ve Muamale Al vergisi oluşturmaktadır. Genel olarak dahilde alınan mal ve hizmet vergilerinin içindeki en düşük payı 2022 yılına kadar şans oyunları vergisi oluşturmakta 2022 yılında ise en düşük payı özel iletişim vergisi oluşturmuştur.

2.3. Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Gelişimi

Türk vergi sistemi incelendiğinde servet üzerinden alınan vergiler, emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tablo da Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler ve Vergi Gelirleri içindeki Payı (Bin TL) ve Yüzdeler Payı (%) görülmektedir.

Tablo 5: Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler ve Vergi Gelirleri içindeki Payı (Bin TL) ve Yüzdelik Payı (%)

Yıllar	Vergi Gelirleri	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	Mülkiyet Üzerinde Alınan Vergilerin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Veraset ve intikal vergisinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı	Motorlu Taşıtlar vergisinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde (%) Dağılımı
2006	151.271.701	3.159.574	2,09	0,08	2,01
2007	171.098.466	3.693.239	2,16	0,08	2,08
2008	189.980.827	4.151.467	2,19	0,08	2,11
2009	196.313.308	4.758.940	2,42	0,09	2,34
2010	235.714.637	5.357.758	2,27	0,10	2,18
2011	284.490.017	6.320.895	2,22	0,09	2,13
2012	317.218.619	7.081.812	2,23	0,10	2,14
2013	367.517.727	7.754.861	2,11	0,10	2,01
2014	401.683.956	8.270.231	2,06	0,11	1,95
2015	465.229.389	9.430.549	2,03	0,10	1,93
2016	529.607.901	10.673.036	2,02	0,12	1,89
2017	626.082.415	11.592.260	1,85	0,12	1,73
2018	738.180.401	13.855.615	1,88	0,13	1,75
2019	820.148.186	15.779.173	1,92	0,15	1,78
2020	983.258.493	17.361.257	1,77	0,13	1,63
2021	1.395.725.545	21.218.426	1,52	0,17	1,35
2022	2.709.130.767	26.720.401	0,99	0,11	0,87

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/istatistikler> (Erişim Tarihi 11.11.2023)

Tabloya göre; 2006 yılında vergi gelirleri 151.271.701 bin TL, Mülkiyet üzerinden alınan vergiler 3.159.574 bin TL, mülkiyet üzerinde alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı %2,09 bunun %0,08 ini veraset ve intikal vergisi, %2,01 motorlu taşıtlar vergisi oluşturmaktadır. 2010 yılında ise mülkiyet üzerinde alınan vergilerin

genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı %2,27'dir. Bu oranın %0,10 ini veraset ve intikal vergisi, %2,18 motorlu taşıtlar vergisi oluşturmaktadır. 2015 yılında ise mülkiyet üzerinde alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı %2,03 dür. Bu oranın %0,10 ini veraset ve intikal vergisi, %1,93 motorlu taşıtlar vergisi oluşturmaktadır. 2020 yılında ise mülkiyet üzerinde alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı %1,77'dir. Bu oranın %0,13 ini veraset ve intikal vergisi, %1,63 motorlu taşıtlar vergisi oluşturmaktadır. 2022 yılında ise mülkiyet üzerinde alınan vergilerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı %0,99 dur. Bu oranın %0,11 ini veraset ve intikal vergisi, %0,87 motorlu taşıtlar vergisi oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Vergi Gelirleri ve Vergi Gelirlerinin GSYH' deki Payı (%) görülmektedir.

Tablo 6: Vergi Gelirleri ve Vergi Gelirlerinin GSYH' deki Payı (%)

Yıllar	GSYH (Bin TL)	Vergi Gelirleri (Bin TL)	Vergi Gelirlerinin GSYH ' de ki Yüzde (%) Payları	Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki Yüzde (%) Payı	Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH' de ki Yüzde (%) Payı	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki Yüzde (%) Payı
2006	680.275.847	151.271.701	19,01	5,55	8,67	0,40
2007	887.714.414	171.098.466	19,27	6,06	8,57	0,42
2008	1.002.756.496	189.980.827	18,95	6,29	8,05	0,41
2009	1.006.372.482	196.313.308	19,51	6,63	8,59	0,47
2010	1.167.664.479	235.714.637	20,19	6,19	9,05	0,46
2011	1.404.927.615	284.490.017	20,25	6,34	8,57	0,45
2012	1.581.479.251	317.218.619	20,06	6,44	8,57	0,45
2013	1.823.427.315	367.517.727	20,16	6,04	8,68	0,43
2014	2.054.897.828	401.683.956	19,55	6,14	8,31	0,40
2015	2.350.941.343	465.229.389	19,79	6,06	8,53	0,40
2016	2.626.559.710	529.607.901	20,16	6,49	8,76	0,41
2017	3.133.704.267	626.082.415	19,98	6,44	8,43	0,37
2018	3.761.165.557	738.180.401	19,63	6,90	7,61	0,37
2019	4.317.809.824	820.148.186	18,99	6,84	7,45	0,37

2020	5.048.567.945	983.258.493	19,48	6,28	8,12	0,34
2021	7.256.141.737	1.395.725.545	19,24	6,56	7,27	0,29
2022	15.011.775.979	2.709.130.767	18,05	5,94	6,68	0,18

Kaynak: <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler> (Erişim Tarihi 11.11.2023)

Tabloya göre; 2006 yılında GSYH 680.275.847 bin TL, Vergi Gelirleri 151.271.701 bin TL, Vergi Gelirlerinin GSYH 'de ki payı %19,01'dir. Bu oranı Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %5,55, Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH' de ki payı %8,67, Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %0,40'tır. 2010 yılında ise Vergi Gelirlerinin GSYH 'de ki payı %20,19, Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %6,19, Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH' de ki payı %9,05, Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %0,46'dır. 2015 yılında ise Vergi Gelirlerinin GSYH 'de ki payı % 19,79, Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı % 6,06. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH' de ki payı %8,53, Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı % 0,40 dır.2020 yılında ise Vergi Gelirlerinin GSYH 'de ki payı %19,48 , Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %6,28, Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH' de ki payı % 8,12 Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı % 0,34 dür. 2022 yılında ise Vergi Gelirlerinin GSYH 'de ki payı %18,05, Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %5,94 Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH' de ki payı %6,68, Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin GSYH' de ki payı %0,18'tir. Vergi Gelirlerinin GSYH 'de ki Payları genellikle %19 civarında seyretmektedir. Vergi gelirleri içindeki en yüksek payı dahilde alınan mal ve hizmet vergileri sonrasında gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ve en az payı da mülkiyet üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır.

3. Türkiye'de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi Hasılatındaki Payı ve Vergi Adaletine Etkisi

3.1.Dolaylı- Dolaysız Vergiler

Verimlilik kıstasına göre; dolaylı vergiler kaynağı ve konusu sürekli olmayan, vergi yükümlüsü önceden bilinmeyen vergilerdir. Dolaysız vergiler ise; kaynağı veya konusu

sürekli, vergi yükümlüsü önceden belirli olan vergilerdir. Yansıma kıstasına göre dolaylı vergiler; bir vergi kolay yansıtılabilirse yani vergiyi ödeyen kişi bunu başkalarına devredebilirse, bu tür vergilere dolaylı vergi denir. Örneğin; Gümrük vergisi malı ithal eden kişi vergiyi öder fakat malın satılmasıyla birlikte satın alan kişiye kolaylıkla devredilmektedir. Katma değer vergisi de aynı şekildedir. Dolaylı vergiler kolaylıkla yansıtılabilen vergilerdir, dolaysız vergiler ise; yansıtılmayan vergilerdir. Buna göre; dolaylı vergiler şunlardır, KDV, diğer harcama vergileri ve gümrük vergisidir. Dolaysız vergiler ise; kurumlar vergisi, Gelir vergisi ve servet üzerinden alınan emlak vergisi ve veraset ve intikal vergisidir (Pehlivan, 2010, s.118-119).

Dolaylı vergileri; Türk Vergi Sisteminde harcamalar üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Aşağıdaki tablo da Türk Vergi Sisteminde ki dolaylı vergiler hakkında genel bilgi verilmektedir.

Aşağıdaki tabloda Türk Vergi Sistemindeki Dolaylı Vergiler hakkında genel bilgiler verilmektedir.

Tablo 7: Türk Vergi Sistemindeki Dolaylı Vergiler

Vergi	Kanun Numarası	Verginin Oranı veya Miktarı	Verginin Mükellefi	Verginin Konusu
Katma Değer Vergisi	3065	%1 %10 %20	-Mal teslimi yapan ve hizmet eden, -Mal ve hizmet ithal edenler, Satış yapanlar, -Radyo ve TV kurumları, -Şans oyunu tertip edenler	-Ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve Hizmetler, -Mal ve hizmet ithalatı, -Diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetler
Özel Tüketim Vergisi	4760	Çeşitli Oranlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; %1, %15, %67, %220	Malları imal, inşa ve ithal Edenler veya satışını gerçekleştirenler	Petrol ürünleri, Motorlu kara hava, deniz Taşıtları, Alkol, Tütün, gazlı mallar, Lüks mallar

Özel İletişim Vergisi	6802	%7,5	Verginin konusuna giren Haberleşme, yayın ve ileti faaliyetlerini gerçekleştirenler	Her çeşit elektronik, mobil, haberleşme işletmeciliğindeki tesis, nakil, devir ve haberleşme hizmetleri, TV ve Radyo yayınları, Mobil, Kablolu ve kablosuz internet servisi sağlanması
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	6802	%15	Banka Banker Sigorta şirketleri	Bankacılık faaliyeti
Şans Oyunları Vergisi	5602	%5 %7 %10	Şans oyunu düzenleyenler	Şans oyunu düzenlenmesi
Dijital Hizmet Vergisi	7194	%7,5	Dijital hizmet sağlayıcıları	Dijital ortamda sunulan reklam hizmetleri, Dijital ortamda içerik satışı, Dijital ortamın sağlanması
Konaklama Vergisi	7194	%2	Konaklama hizmeti sağlayanlar	Konaklama tesislerinde Konuk olmak şartıyla sunulan hizmetler
Gümrük Vergisi	4458	Mallara ve ülkelere göre oranlar değişmektedir	Mal ithal edenler	Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesine giren mallar
Damga Vergisi	488	Belgelere göre çeşitli miktar ve oran belirlenmiştir.	Kanunda sayılı belgeleri imzalayanlar	Çeşitli belgeler
Harçlar	492	Hizmetlere göre çeşitli miktar ve oranlar belirlenmiştir	Söz konusu hizmetten faydalananlar	Çeşitli hizmetler

Kaynak: Erol, 2022, s.105.

Türk Vergi Sisteminde dolaylı vergiler; harcamalar üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergiler; Özel Tüketim Vergisi, Katma Değer Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Şans Oyunları Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Dijital Hizmet Vergisi, Konaklama Vergisi, Gümrük Vergisi, Damga Vergisi ve Harçlardan oluşmaktadır. Verginin oranı ve miktarı vergilere göre değişiklik göstermektedir. Yukarıdaki tabloda özet şeklinde dolaylı vergiler hakkında bilgi verilmektedir.

Aşağıdaki tablo da Türk Vergi Sisteminde ki dolaysız vergiler hakkında genel bilgi verilmektedir.

Tablo 8: Türk Vergi Sistemindeki Dolaysız Vergiler

Vergi	Kanun Numarası	Verginin Oranı veya Miktarı	Verginin Mükellefi	Verginin Konusu
Gelir Vergisi	193	%15 %20 %27 %35 %40	Gelir elde eden gerçek kişiler	Ticari kazanç Zirai kazanç Serbest meslek kazancı Ücret Menkul sermaye iradı Gayrimenkul sermaye iradı Diğer kazanç ve iratlar
Kurumlar Vergisi	5520	%20	Sermaye şirketleri Koopratifler Kamu iktisadi kuruluşları Vakıflar ve derneklere ait işletmeler İş ortaklıklar	Ticari kazanç Zirai kazanç Serbest meslek kazancı Menkul sermaye iradı Gayrimenkul sermaye iradı Diğer kazanç ve iratlar
Emlak Vergisi	1319	%1-6 arasındaki değişmektedir	Türkiye sınırları içinde bulunan bina ve arazilere sahip olanlar, kullananlar	Türkiye sınırları içinde bulunan bina ve araziler
Değerli Konut Vergisi	7194	%3-10 arasındaki değişmektedir	Türkiye sınırları içinde bulunan mesken nitelikli taşınmaz	Türkiye sınırları içinde bulunan mesken nitelikli taşınmaz
Veraset ve İntikal Vergisi	7338	%1-30 arasında değişen oranlar bulunmaktadır	Verginin konusuna giren malları elde eden kişiler	Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan kişilere ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların ivazsız veya veraset yoluyla bir şekilde bir başkasına intikali
Motorlu Taşıtlar Vergisi	197	Çeşitli miktarlar belirlenmiştir	Kara ve hava motorlu taşıtlara sahip olanlar	Kayıt ve tecile tabi olan kara ve hava motorlu taşıtları

Kaynak: Erol, 2022, s.106.

Türk Vergi Sisteminde dolaysız vergiler servet ve gelir üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergiler; Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi, Değerli Konut Vergisi, Emlak Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisinden oluşmaktadır. Verginin oranı ve miktarı vergilere göre değişiklik göstermektedir. Yukarıdaki tabloda özet şeklinde dolaysız vergiler hakkında bilgi verilmektedir.

3.2. Dolaylı- Dolaysız Vergilerin Karşılaştırılması

Aşağıdaki tablo da dolaylı ve dolaysız vergiler arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 9: Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Karşılaştırılması

Kriter	Dolaylı vergiler	Dolaysız Vergiler
Verginin Konusu	Harcama	Gelir ve Servet
Vergileme Tekniği	Tarifeye Dayalı	Beyan Esası
Yansıtılabilme	Yansıtılabilir	Yansıtılamaz
Vergi yükümlülüğünde süreklilik	Sürekli	Süreklilik yok
Adalet	Adalet az	Adalet daha çok
Verimlilik	Daha çok	Daha az
Yükümlü Psikolojisi	Hissedilme oranı az, tepki az	Hissedilme daha çok, tepki çok
Mükellefin önceden bilinmesi	Bilinmiyor	Biliniyor
Sübjektif-objektif	Objektif	Sübjektif
Artan oranlı-Tersine artan oranlı	Tersine artan oranlı	Artan oranlı
Uygulamadaki Örnekleri	KDV, ÖTV, BSMV, ÖİV	KV, GV, MTV, EV, VİV

Kaynak: Uygun, 2020, s.227.

Dolaylı vergilerde verginin konusunu harcama oluştururken, dolaysız vergilerde gelir ve servettir. Dolaylı vergilerde vergileme tekniği tarifeye dayalı iken, dolaysız vergilemede beyan esaslıdır. Dolaylı vergiler yansıtılabilir özellikte iken, dolaysız vergiler yansıtılamazlar. Dolaylı vergilerde vergi yükümlülüğünde süreklilik arz ederken, dolaysız vergilerde süreklilik yoktur. Dolaylı vergiler adalet yönünden daha az adaletli iken, dolaysız vergiler daha adaletli vergilerdir. Dolaylı vergiler verimlilik açısından daha çok verimli iken, dolaysız vergiler daha az verimlidir. Yükümlü psikolojisi açısından dolaylı vergilerde hissedilme oranı azdır bu yüzden mükellefin tepkisi de azdır, dolaysız vergilerde ise vergi yükünün hissedilmesi daha fazla bu yüzden mükellefin de vergiye karşı tepkisi daha fazladır. Dolaylı vergilerde vergi mükellefi önceden bilinmemektedir, dolaysız vergilerde ise vergiyi ödeyecek mükellef bellidir önceden bilinmektedir. Dolaylı vergiler objektif vergi, dolaysız vergiler ise sübjektif vergi özelliği taşımaktadır. Dolaylı vergiler tersine artan oranlı vergilerdir, dolaysız vergiler ise artan oranlı vergi tarifesine sahiptir. Dolaylı vergiler; KDV, ÖTV, BSMV, ÖİV' dir. Dolaysız vergiler ise; GV, KV, MTV, VİV, EV' dir.

3.3. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelişimi

Aşağıdaki tablo da dolaylı ve dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki (%)'lik payı gösterilmektedir.

Tablo 10: Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri içindeki (%)' lik Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri (Milyon TL)	Dolaysız Vergiler (Milyon TL)	Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri içindeki (%)'lik Payı	Dolaylı Vergiler (Milyon TL)	Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirleri içindeki Payı (%)
2006	137.480	43.258	31,46	94.222	68,53
2007	152.835	51.844	33,92	100.991	66,07
2008	168.109	59.023	35,10	109.086	64,89
2009	172.440	61.133	35,45	111.308	64,54
2010	210.560	66.566	31,61	143.995	68,38
2011	253.809	82.057	32,33	171.752	67,66
2012	278.781	92.520	33,18	186.261	66,81
2013	326.169	100.442	30,79	225.728	69,20
2014	352.514	114.422	35,25	238.093	67,54
2015	407.818	128.528	31,51	279.291	68,48
2016	459.002	150.180	32,71	308.821	67,28
2017	536.617	176.849	32,95	359.768	67,04
2018	621.536	231.431	37,23	390.105	62,76
2019	673.860	257.140	38,15	416.720	61,84
2020	833.251	281.179	33,74	552.071	66,25
2021	1.164.988	418.743	35,94	746.245	64,05
2022	2.353.286	890.459	37,83	1.462.827	62,16

Kaynak: <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> (Erişim Tarihi 19.11.2023).

Yüzdeler oranlar yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tabloya göre; 2006 yılında vergi gelirleri 137.480 milyon TL'dir. Dolaysız vergiler 43.258 milyon TL'dir. Vergi Gelirleri içindeki dolaysız vergilerin payı %31,46. Dolaylı vergiler 94.222 milyon TL Dolaylı vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %68,53'dir. 2010 yılında ise; Vergi Gelirleri içindeki payı dolaysız vergilerin %31,61, Dolaylı vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %68,38'dir. 2015 yılında ise Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %31,51 Dolaylı vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %68,48'dir. 2020 yılında Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %33,74, Dolaylı vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %66,25 tir. 2022 yılında Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri içindeki payı %37,83 Dolaylı vergilerin Vergi Gelirleri içindeki

payı %62,16'dır. Dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payı en yüksek, %38,15 ile 2019 yılıdır Dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payı en düşük %30,79 ile 2013 yılıdır. Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı en yüksek %69,20 ile 2013 yılı, Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı en düşük %61,84 ile 2019 yılıdır.

Sonuç

Vergi yükünün dengeli ve adaletli dağılması maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi yükünün adaletli dağılması için faydalanma ilkesi ve ödeme gücü ilkesi dikkate alınmaktadır. Vergi adaleti açısından dolaysız vergiler dolaylı vergilere kıyasla daha adaletli vergilerdir.

Türk vergi sistemi içindeki dolaylı vergilerin konusunu harcamalar oluşturur. Dolaylı vergiler; KDV, ÖTV, BSMV, ÖİV' dir. Dolaylı vergilerin gelişimine bakıldığında vergi gelirleri içindeki payı 2006 yılında %68,53 olduğu görülmektedir. 2018 yılına kadar yaklaşık %68 civarında seyretmektedir. 2018 ve 2019 yılında dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payında düşme görülmekte yaklaşık olarak %62 civarında seyretmektedir. Bu oran 2020 yılında artış gösterip sonrasında tekrar düşme eğilimine geçmiştir.

Dolaylı vergilerin genel bütçe vergi tahsilatı içindeki yüzdeler oranlarına bakıldığında genellikle en yüksek pay sırasıyla şu şekildedir; Özel Tüketim Vergisi, Uluslararası Tic. Ve Muam. Al. Vergileri, İthalde Alınan Katma Değer Vergisi, Dahilde Alınan KDV, Özel İletişim Vergisi, Harçlar, Damga vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve Şans Oyunları Vergisidir.

Türk vergi sistemi içindeki dolaysız vergilerin konusunu gelir ve servet oluşturur. Dolaysız vergiler; GV, KV, MTV, VİV, EV' dir. Dolaysız vergilerin gelişimine bakıldığında ise; 2006 yılında vergi gelirleri içindeki payı %31,46 olduğu görülmektedir. Bu oran giderek artmakta olup 2009 yılında %35,45 tir. 2018 yılına kadar yaklaşık %33 civarında seyretmekte olup 2018 ve 2019 yılında yaklaşık %37 civarındadır. Sonrasında tekrar düşme eğilimi göstermiş olup 2022 yılında %37,83'tür.

Dolaysız vergilerin genel bütçe vergi tahsilatı içindeki yüzdeler oranlarına bakıldığında gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler genel bütçe vergi gelirlerinin yaklaşık %33' ünü oluşturmaktadır. Bu vergiler içinde en yüksek payı gelir vergisi en az payı kurumlar

vergesi oluşturmaktadır. Servet üzerinden alınan vergiler ise genel bütçe vergi gelirlerinin yaklaşık %2'sini oluşturmaktadır. Bu vergiler içinde en yüksek payı motorlu taşıtlar vergisi, en az payı ise veraset ve intikal vergisi oluşturmaktadır.

Türk Vergi Sistemi içinde vergi gelirleri içindeki en yüksek payı dahilde alınan mal ve hizmet vergileri sonrasında gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ve en az payı da mülkiyet üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır.

Vergi adaleti açısından dolaysız vergiler dolaylı vergilere kıyasla daha adil vergilerdir. Vergi sistemi incelendiğinde yaklaşık dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payı %35, dolaylı vergilerin ise %65 civarında payı olduğu görülmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Fairness is very important in taxation. In Article 73 of our Constitution, justice in taxation is emphasized and it is emphasized that everyone should pay taxes according to their financial capacity and that the fair and balanced distribution of the tax burden is the social aim of fiscal policy. Justice in taxation is possible by ensuring horizontal justice and vertical justice.

Indirect taxes in the Turkish Tax System; are taxes collected on expenditures. These taxes; It consists of Special Consumption Tax, Value Added Tax, Special Communication Tax, Games of Chance Tax, Banking and Insurance Transactions Tax, Digital Service Tax, Accommodation Tax, Customs Tax, Stamp Duty and Fees. Direct taxes are taxes levied on income and wealth. These taxes; It consists of Income Tax, Corporate Tax, Valuable House Tax, Real Estate Tax, Inheritance and Transfer Tax and Motor Vehicle Tax.

In this study, tax revenues between 2006 and 2022 were used. The development of indirect and direct taxes in these years was examined. This study consists of three parts. In the first chapter, the concepts of justice and tax justice are explained and the methods used to achieve tax justice are mentioned. In the second part; Taxes in the Turkish tax system will be examined in terms of the principle of justice in taxation. In the third part; The share of indirect and direct taxes in total tax revenues in Turkey and their impact on tax justice will be examined. Regarding tax justice, indirect taxes are more fair than direct taxes. In the examined period, it is seen that the share of direct

taxes in tax revenues was approximately 35%, and the percentage of indirect taxes was about 65%. The Turkish tax system's highest share of tax revenues is taxed on income and profits, after domestic goods and services taxes, and the lowest percentage is on property. It consists of taxes collected.

As a result It is the social purpose of the policy of tax type and fair distribution of financial assets. For the equitable distribution of taxes, the benefit principle and the ability to pay principles are taken into account. In terms of tax justice, unfair taxes are more fair than direct taxes.

When we look at the percentage rates of indirect taxes in the general budget tax collection, the highest shares are generally as follows; Special Consumption Tax, International Trade. And Muam. Get. Taxes are Value Added Tax on Imports, Domestic VAT, Special Communication Tax, Fees, Stamp Duty, Banking and Insurance Transactions Tax and Games of Chance Tax.

Considering the percentage rates of direct taxes in the general budget tax collection, taxes on income and earnings constitute approximately 33% of the general budget tax revenues. Among these taxes, the highest share is income tax and the least share is corporate tax. Taxes on wealth constitute approximately 2% of general budget tax revenues. Among these taxes, the highest share is motor vehicle tax, and the least is inheritance and transfer tax.

In the Turkish Tax System, the highest share in tax revenues is made up of taxes on income and gains, after domestic goods and services taxes, and the smallest share is made up of taxes on property.

In terms of tax justice, direct taxes are more fair than indirect taxes. When the tax system is examined, it is seen that the share of direct taxes in tax revenues is approximately 35% and the share of indirect taxes is around 65%.

KAYNAKÇA

2007/13033 Karar Sayısı Bakanlar Kurulu Kararı, Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071230-4.htm>(Erişim 7.11.2023).

7346 Karar Sayısı Cumhurbaşkanı Kararı, Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/07/20230707-11.pdf>(Erişim 7.11.2023).

Batirel, Ö. F. (2007). Kamu Maliyesi ve Yönetimi. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları No.24. İstanbul.

Erol, A. (2022). Mali ve İktisadi Sorunlara Sürdürülebilir Kuramsal Yaklaşımlar. Aybarç, S. Kafkas, G. Kırılı, M.(edt.) Mali ve İktisadi Sorunlara Sürdürülebilir Kuramsal Yaklaşımlar içinde (ss. 102-109). Bursa: Ekin Yayınevi.

Gelir Vergisi Kanunu

Hazine ve Maliye Bakanlığı <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> (Erişim Tarihi 19.11.2023).

Kalenderoğlu, M. (2012). Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma. Ankara: Agon Bilgi Akademisi.

Kirmanoglu, H. (2014). Kamu Ekonomisi Analizi. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kurumlar Vergisi Kanunu

Mutluer, M, K. Öner, E. Kesik, A. (2013). Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Nadaroğlu, H. (2000). Kamu Maliyesi Teorisi. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Pehlivan, O. (2010). Kamu Maliyesi. Trabzon. Derya Kitabevi.

Saraçoğlu, F. (2001). *Gelir Vergisi Sisteminde Ayırma İlkesi Uygulaması ve Değerlendirilmesi*. İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 40. Seri.

Susam, N. (2016). Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Öncel, M. Kumrulu, A. Çağan, N. (2012). Vergi Hukuku. 21. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Turhan, S. (1998). Vergi Teorisi ve Politikası. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 19.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası.

Uygun, E. (2020). *Vergilemede Adalet Açısından Dolaylı ve Dolaysız Vergiler*. Vergi Raporu. Sayı 251. 222-236.